

Антонова О.Є. Концептуальні теоретичні положення та підходи до вивчення природи обдарованості. Методика розвитку педагогічної обдарованості студентів // Акмедосягнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – С. 71-102.

**ОЛЕНА ЄВГЕНІЇВНА АНТОНОВА – ТАЛАНОВИТИЙ
ВИКЛАДАЧ І ДОСЛІДНИК ПРОБЛЕМИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ**

Антонова Олена Євгеніївна народилася 2 січня 1966 року у сім'ї військовослужбовця у місті Овруч Житомирської області. У 1983 році закінчила Озерненську загальноосвітню школу з золотою медаллю. З 1983 по 1988 рр. навчалася на природничому факультеті Житомирського державного педагогічного інституту імені Івана Франка. За відмінні успіхи у навчанні та активну суспільну роботу

кілька років поспіль одержувала Ленінську стипендію. У 1988 році закінчила ЖДПІ з відзнакою і була направлена на роботу на кафедру педагогіки цього ж інституту.

З серпня 1988 року працює на кафедрі педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. Пройшла шлях науково-педагогічної діяльності від асистента до завідувача кафедри педагогіки.

8 листопада 2000 р. захистила кандидатську дисертацію на тему "Формування базових знань з педагогіки у майбутніх учителів" зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Захист відбувся в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

З 2004 по 2007 рр. О.Є. Антонова перебувала в докторантурі і працювала над темою *"Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах"*

зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Докторська дисертація успішно захищена 27 травня 2008 року у Спеціалізованій раді при Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих Академії педагогічних наук України.

Посади, наукові звання (наукові ступені і вченні звання) за роками: Кандидат педагогічних наук (13.00.14 : теорія та методика професійної освіти, 2001 р.). Доцент кафедри педагогіки (з 2004 р.). Доктор педагогічних наук (13.00.01 : загальна педагогіка та історія педагогіки (з 2008 р.). Професор кафедри педагогіки (з 2011 р.). З червня 2009 року – завідувач кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Навчальні дисципліни, які викладає: "Педагогіка", "Історія педагогіки", "Методика викладання педагогіки", "Методологія і методи науково-педагогічного дослідження", "Педагогіка вищої школи", "Теорія та практика професійної освіти", "Демократичні основи розвитку вищої професійної школи в Україні" та інші.

Наукові інтереси: особливості навчання обдарованої молоді, розробка науково-педагогічного супроводу обдарованої особистості, основи педагогічної творчості і креативності, історія розвитку школи та педагогічної думки, базова педагогічна підготовка майбутнього вчителя.

Керівник наукової школи "Педагогічні аспекти обдарованості", член редколегій ряду наукових часописів, зокрема й зарубіжних ("Вектор науки Тольяттинського державного університету").

Координує роботу науково-методичного Центру роботи з обдарованою студентською молоддю.

Заступник голови спеціалізованої вченої ради по захисту докторських та кандидатських дисертацій Д 14.053.01 з педагогіки. У різні роки була членом спеціалізованих вчених рад Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини та К 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Автор: біля 250 друкованих праць. Серед них 7 одноосібних та колективних монографій, 8 навчально-методичних посібників, 8 методичних рекомендацій, статті у фахових виданнях України та зарубіжних країн.

Керівництво роботами аспірантів/докторантів: керує роботою аспірантів та докторантів, які поступово все глибше розробляють проблему навчання і виховання обдарованої особистості, а також різні напрями професійної підготовки фахівця. Має 10 захищених кандидатів педагогічних наук (Н.С.Щерба, Л.П.Маслак, Р.Ю.Васильєва, О.П.Іванцова,

С.М.Ковальова, Н.М.Поліщук, О.В.Ващук, І.Р.Махновська, З.П.Шарлович).

Участь у наукових і громадських організаціях: віцепрезидент, дійсний член Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки Полісся (м. Вінниця), член-кореспондент Міжнародної Академії Акмеологічних наук (м. Санкт-Петербург).

Нагороди та почесні звання: нагрудні знаки „Відмінник освіти” (2014 р.), "Слава Житомирського державного університету імені Івана Франка" (2009 р.), "Заслужений працівник Житомирського державного університету імені Івана Франка" (2015 р.); Диплом переможця конкурсу "Науковець року" (2012 р.); Почесні Грамоти МОН України (2002, 2004, 2009 рр.); Грамота АПН (2009 р.); Почесна грамота Управління освіти і науки Житомирської облдержадміністрації (2010, 2012 рр.); Почесні дипломи МОН за участь у виставці "Сучасні заклади освіти України" (2006, 2007, 2011, 2012, 2013, 2014 рр.); Лауреат щорічного конкурсу-рейтингу популярності та здобутків "Гордість міста" у номінації "Вчитель року" (м. Житомир, 2013 р.); Грамоти ректорату Житомирського державного університету імені Івана Франка за плідну наукову працю, активну роботу по підготовці майбутніх фахівців, роботу з обдарованою студентською молоддю, активну участь у розвитку міжнародної наукової співпраці.

Провідна тема дослідження: **"Теоретичні та методичні засади розробки науково-педагогічного супроводу обдарованої особистості"** (державний реєстраційний номер 0110U002112).

1.4. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДИ ОБДАРОВАНОСТІ

Актуальність та доцільність дослідження. Одним з найважливіших ресурсів суспільства є його інтелектуальний потенціал, представлений спільнотою людей, які знайшли своє місце у житті, сповна реалізували власні творчі й професійні можливості, інтелектуальні та організаторські здібності. Саме вони є головним рушієм прогресу у всіх сферах діяльності суспільства і держави. Здатність до збереження і примноження інтелектуального потенціалу є життєво необхідною для суспільства, яке існує в умовах глобалізації та інформатизації ХХІ століття.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства нагальним є залучення до процесів державотворення громадян, які здатні по-новому підійти до розв'язання важливих суспільних

завдань. Тому одним із пріоритетних напрямів державної політики в Україні має бути постійна підтримка обдарованих молодих учених, митців, спортсменів - потужного потенціалу творення майбутнього України, що, у свою чергу, актуалізує проблему обдарованості. Раннє виявлення, навчання і виховання обдарованих дітей визнається одним із головних напрямів удосконалення системи освіти.

Досвід та успіхи найбільш розвинених країн світу у галузі науки, виробництва, розвитку нових технологій, культури та освіти свідчать про необхідність радикальної перебудови системи навчання в напрямі створення умов для обдарованої молоді вільно проявляти свої особливості, розвиватися відповідно своїм нахилам. Проте у нашій країні до останніх років цей процес відбувався стихійно, спираючись лише на регіональні можливості та на власну ініціативу окремих учителів, учених, митців.

Економічні та соціальні перетворення в Українській державі зумовили необхідність реформування всіх ланок системи освіти. Перед сучасною школою, у тому числі вищою, постало завдання максимального розкриття і розвитку потенціалу кожної особистості, формування людини як суб'єкта соціального та професійного життя, підготовки її до самовдосконалення, самовизначення та самореалізації. Нова українська школа має забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності людини як найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарованості і талантів.

У педагогічній теорії та практиці напрацьовано значну кількість досліджень, пов'язаних з ідентифікацією обдарованості, розроблено програми допомоги дітям щодо реалізації їх здібностей.

В Україні прийнято низку законів і програм (зокрема Закон України "Про освіту" (1996 р.), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Національна програма "Діти України" (2001 р. Указ Президента України "Про державну підтримку обдарованої молоді", "Програма роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 рр.", метою яких є створення сприятливих умов для реалізації творчого потенціалу українського народу, пошуку, підтримки та стимулювання інтелектуально і творчо обдарованих дітей та молоді, самореалізації творчої особистості в сучасному освітньому просторі.

Цими документами визначено такі стратегічні завдання: формування цілісної загальнодержавної системи виявлення і підтримки обдарованої молоді; розвиток та реалізація її здібностей; стимулювання творчої роботи учнів, студентів, учителів та викладачів ВНЗ; активізація навчально-пізнавальної

діяльності молоді; формування резерву для вступу у вищі, магістратуру та аспірантуру; підготовка наукових, педагогічних та науково-технічних кадрів.

Інтелектуальний, художній та духовний потенціал обдарованої особистості, феномен обдарованості, проблеми, викликані наявністю певного обдарування, досліджували впродовж ХХ століття вчені, педагоги, психологи провідних країн світу: Б. Блум, Д. Векслер, Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, Дж. Равен, С. Ріс, А. Сміт, А. Терман, П. Торренс, Ф. Уільямс (США); А. Біне, Р. Мейлі (Франція); К. Хеллер, В. Штерн (Німеччина); Ю. Бабаєва, С. Дерябо, В. Лебедева, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Орлов, В. Панов, Б. Теплов, М. Холодна, В. Шадріков, В. Юркевич, Є. Яковлева, В. Ясвін (Російська Федерація); О. Антонова, В. Моляко, О. Музика, О. Кульчицька (Україна).

У цілому, аналіз наукової літератури засвідчив, що проблема обдарованості набула статусу державно важливої в більшості країн, що призвело до формування соціального запиту її дослідження, зокрема, виникла гостра необхідність у спеціальній підготовці вчителя до розвитку обдарованості учнів.

Однак у процесі підготовки майбутнього фахівця виникає ряд суперечностей, найбільш суттєвим з яких можна назвати невідповідність між соціальною потребою в інтелектуальній еліті та реальним станом професійної підготовки випускників ВНЗ. Крім того, в Україні склалася критична ситуація з поповненням національної науки молодими кадрами. "Старіння" української науки негативно позначається на інноваційно-технологічному розвитку держави. Інтелектуальний творчий потенціал обдарованих учнів і студентів використовується неефективно, оскільки не створено сприятливих умов для реалізації їх здібностей.

Водночас, у нових умовах розвитку українського суспільства набуває особливої актуальності проблема вивчення інтелекту, психологічних механізмів та педагогічних засобів розвитку інтелектуальної, академічної та інших видів обдарованості, що стає одним із пріоритетних завдань наукових досліджень. Це зумовлено рядом чинників, серед яких інтелектуальні здібності людини розглядаються як потужний потенціал людської цивілізації, розвиток яких може значно підвищити якість будь-яких суспільних реформ. Нині одним із провідних чинників економічного розвитку визнається інтелектуальне виробництво, а важливою формою власності - інтелектуальна. Інтелектуальна творчість як невід'ємна складова людської духовності та передумова особистої свободи людини виступає тим соціальним механізмом, який протистоїть регресивним тенденціям

становлення суспільства з огляду на те, що тільки робота інтелекту може забезпечити можливість появи нового знання.

Проблема діагностики та розвитку інтелектуальної, академічної й інших видів обдарованості учнів у сучасній вітчизняній науці розроблена на достатньому рівні. Проте, у реалізації навчання обдарованих дітей та молоді все відчутніше проявляються недоліки професійної підготовки вчителя до здійснення відповідної діяльності. Нерідко нестандартна, обдарована дитина викликає у педагога негативне ставлення у контексті усвідомлення потреби у специфічній і складній роботі за умови дефіциту відповідних знань щодо її організації. У процесі розв'язання зазначеної проблеми виникає ряд суперечностей між: соціальною потребою у вчителях, здатних формувати всебічно розвинену особистість учня, та відсутністю цілеспрямованої підготовки до відповідної діяльності; необхідністю виховувати педагогічні кадри, спроможні виявляти і розвивати здібності та обдарування дитини, і недостатньою розробленістю комплексу теоретичних і методичних засад забезпечення такої підготовки.

Таким чином, проблема виявлення та розвитку обдарованості молодого покоління в цілому, а також підготовка вчителя до роботи з обдарованими дітьми ще не повною мірою досліджена як у теоретичному, так і у методичному аспектах, що суттєво позначається на практичній діяльності педагогів.

У межах окресленої проблеми:

- визначено основні філософські та загальнонаукові принципи та підходи до вивчення природи обдарованості;
- здійснено обґрунтування логіки розвитку творчих здібностей ("задатки – здібності – обдарованість – талановитість – геніальність");
- сформульовано поняття "обдарованість";
- розроблено модель обдарованості на основі ортогонального підходу;
- визначено сутність, сформульовано визначення, розроблено модель педагогічної обдарованості як виду професійної обдарованості;
- розроблено концепцію розвитку педагогічної обдарованості студентів у ВНЗ;
- запропоновано методики/технології розвитку педагогічної обдарованості студентів;
- здійснено теоретичне обґрунтування науково-педагогічного супроводу обдарованої студентської молоді;

- створено науково-методичний Центр роботи з обдарованими студентами;

Визначено основні філософські принципи та підходи до вивчення природи обдарованості. Зокрема, проаналізовано різні філософські антропологічні течії, узагальнено розуміння у сучасній філософії сутності людини, поєднання в ній природного та соціального; схарактеризовано трансдисциплінарний характер предмета дослідження, акцентовано на синергетичному характері творчості; виокремлено філософські принципи вивчення проблеми обдарованості. З позицій *філософської методології* людина постає як цілісна єдність природного і суспільного, об'єктивного і суб'єктивного, внутрішнього і духовного, в якій усі визначені сторони взаємодії виступають як необхідні моменти. Зважаючи на це, і процес формування особистості має відбуватися цілісно. Саме тому методологічного значення у нашому дослідженні набули такі положення, як єдність історичного та індивідуального (особистісного) розвитку, загального й особливого, природного та соціального. Важливе місце у контексті дослідження посіли філософські категорії можливості й дійсності, оскільки природні задатки особистості до виконання певного виду діяльності постають як потенційні можливості особистості, що набувають свого розвитку і реалізуються у дійсність за певних умов.

На рівні *загальнонаукової методології* вивчення феномена обдарованості використано системний підхід, який передбачає необхідність комплексного дослідження проблеми. Зазначено, що "обдарованість" належить до трансдисциплінарних понять, є багатозначним і не визначеним остаточно, а тому досліджувати його необхідно комплексно на різних наукових рівнях, зокрема, на фізіологічному, психологічному, генетичному, педагогічному тощо.

Серед найбільш розповсюджених і загальноприйнятих теоретичних підходів у дисертації визначено такі: *трансцендентальний* (Я. Коменський), який пояснює походження обдарованості даром Божим; *соціогенний* (К. Гельвецій, Д. Дідро, Дж. Локк, В.П. Ефроїмсон та інші), прихильники якого наполягають на виключному значенні оточуючого середовища, соціуму, у формуванні видатних здібностей; *спадково-еволюційний (біогенний)* (Ф. Гальтон, Г. Айзенк та інші), сутність якого полягає у прямому наслідуванні дітьми виданих здібностей від своїх талановитих предків; *психогенетичний* (Ч. Ломброзо, В.П. Ефроїмсон та інші), що пов'язує прояви талановитості з глибинними захворюваннями психіки обдарованої особистості; *фізіологічний* (І.П. Павлов, І.М. Сеченов

та інші), у межах якого причини обдарованості пояснюються специфікою будови та функціонування центральної нервової системи, зокрема функціональною спеціалізацією півкуль головного мозку; *теорія здібностей* (Б.Г. Ананьєв, Г. Гарднер, Г.С. Костюк, В.О. Моляко, С.А. Рубінштейн, Б.М. Теплов, та інші), прихильники якої впевнені в існуванні анатомо-фізіологічних й функціональних особливостей людини (задатків), що створюють певні передумови для розвитку індивідуально-психологічних особливостей, які відрізняють одну людину від іншої (здібностей), розвиток і вдосконалення яких відбувається у процесі цілеспрямованої діяльності.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено три **основні напрями** наукових пошуків сучасних дослідників, а саме: *соціогенний* (обдарованість залежить від умов життя та системи виховання дітей у певному соціумі), *біогенний* (обдарованість зумовлена природними чинниками) та *аксіологічний* (обдарованість визначається ціннісними змістами індивідуальної свідомості).

Здійснено обґрунтування логіки розвитку творчих здібностей ("задатки – здібності – обдарованість – талановитість – геніальність");

Доведено: здібності й обдарованість є феноменами одного порядку в тому розумінні, що вони переходять від нижчого рівня до вищого шляхом розвитку здібностей, тобто увага акцентується на можливості розвивати обдарованість; розвиток здібностей і обдарованості завжди пов'язаний з окремою діяльністю, яка є основною умовою їх розвитку. Зважаючи на останнє обґрунтоване положення щодо застосування у дослідженні діяльнісного, аксіологічного та особистісно-орієнтованого підходів.

На основі узагальнення підходів зарубіжних та вітчизняних вчених до розуміння сутності обдарованості, а також за допомогою методу контент-аналізу **сформульовано визначення поняття "обдарованість"** як індивідуальної потенційної своєрідності спадкових (задатки), соціальних (відповідний освітній простір) та особистісних (позитивна „Я“- концепція, наявність відповідних вольових якостей, спрямованості, наполегливості тощо) передумов для розвитку здібностей особистості до рівня вище за умовно "середній", завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності.

Аналіз результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних дослідників дозволив **теоретично обґрунтувати авторський підхід до побудови моделі обдарованості**, яка охоплює такі компоненти:

ядро обдарованості: *здібності (загальні та/або спеціальні), розвинені на рівні вищому за середній – як сукупність індивідуально-психологічних особливостей, що є умовою успішного, високоякісного виконання людиною певної діяльності й зумовляють різницю у динаміці оволодіння необхідними для неї знаннями, вміннями та навичками; креативність – як здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язування задач, що характеризується цілим рядом параметрів (дивергентне мислення, вміння бачити проблему, здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, відчуття витонченості ідей, здатність до синтезу та аналізу, швидкість мислення, розвинута інтуїція, здатність до ризику, гнучкість у мисленні та діях); спрямованість особистості до певного виду діяльності – як бажання працювати саме у цій сфері, отримування задоволення від діяльності, потреба постійно звертатися до неї;*

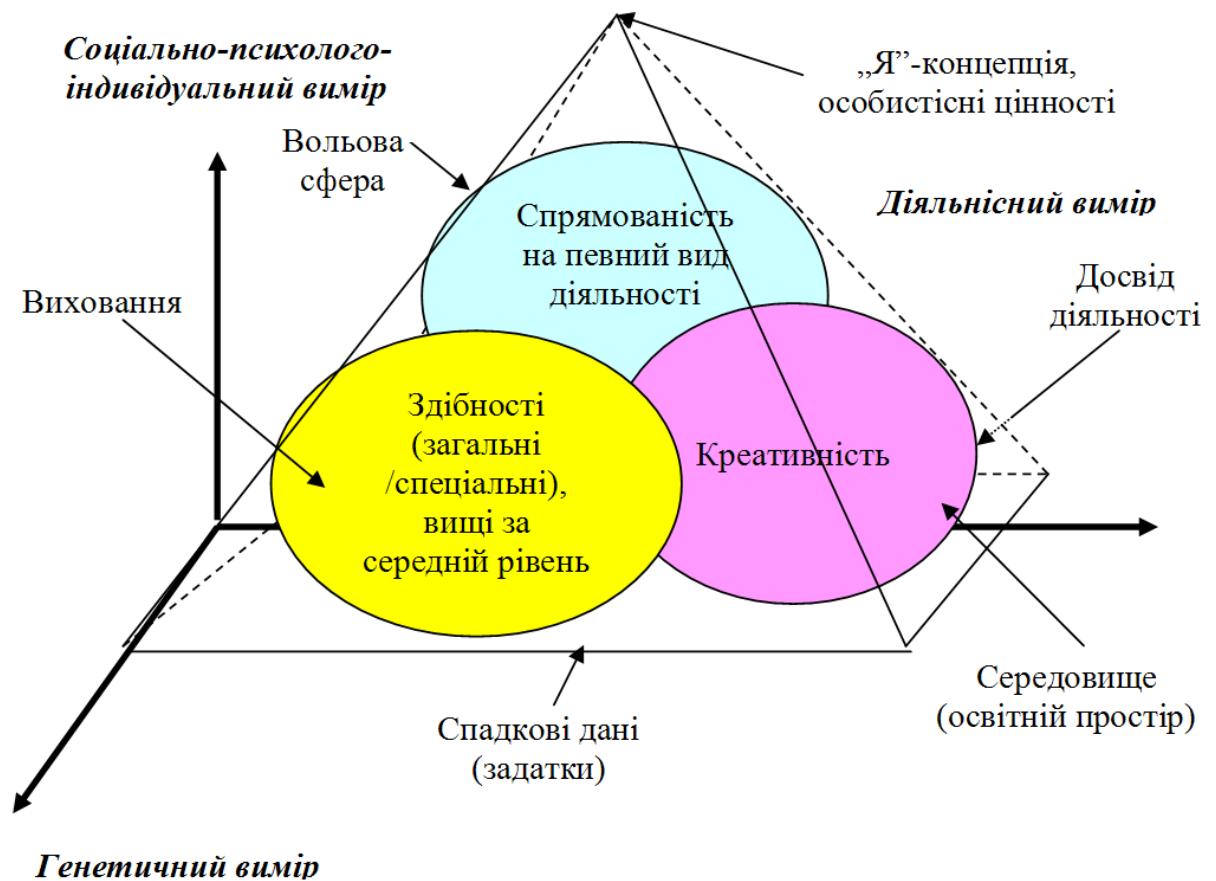
ЧИННИКИ, що впливають на рівень прояву (реалізації) основних компонентів ядра обдарованості: *спадкові дані – біофізіологічні, анатоμο-фізіологічні особливості організму (задатки) – які є передумовою розвитку відповідних здібностей; середовище (освітній простір) – стимулююче оточення, що сприяє розвитку відповідних здібностей (родина, школа, держава та ін.); виховні впливи – цілеспрямований розвиток здібностей та обдарувань за умови єдності у діяльності сім'ї, загальноосвітнього закладу, позашкільних закладів освіти; досвід виконуваної діяльності – включення людини у різні види діяльності щодо оволодіння суспільним досвідом і вміле стимулювання її активності у цій діяльності, що здатне здійснити дієвий розвиток її потенційних можливостей; особливості емоційно-вольової сфери, які проявляються у наполегливості щодо виконання завдань, у прагненні до змагань, упевненості у своїх силах і здібностях, повазі до інших, емпатійному ставленні до людей, терпимості до особливостей інших людей, схильності до самоаналізу, толерантному ставленні до критики, незалежності у мисленні і поведінці, почутті гумору тощо; наявність системи цінностей – що відображається у реалістичній "Я"-концепції, внутрішній мотивації, яка зумовлюється ціннісними змістами індивідуальної свідомості, автономністю, самодостатністю, незалежністю від ситуативних чинників, спрямованістю у майбутнє; випадковість – опинитися у потрібному місці у потрібний час, зустріч зі Своїм Учителем, спроможним розкрити унікальність індивідуальності дитини і створити умови для самостійного пошуку себе і свого шляху, самовираження у продуктах творчості тощо.*

За основу побудови моделі обдарованості було обрано підхід В.В. Рибалка¹ до побудови тривимірної моделі особистості. Дослідник виділяє три взаємопов'язані базові виміри, які, на його думку, доцільно використовувати при побудові психологічної структури особистості. Перший вимір (I) – *соціально-психолого-індивідуальний*, "вертикальний", з притаманними йому підструктурами особистості. Другий вимір (II) – *діяльнісний*, "горизонтальний", що диференціюється на відповідні компоненти діяльності та поведінки. Третій вимір (III) – *віковий, генетичний*, що характеризує рівень розвитку якостей особистості, її задатків, здібностей, психічних властивостей.

Пропонована В.В. Рибалкою модель може бути конкретизована з урахуванням вимог, що висуваються до особистості при залученні її до виконання конкретних видів діяльності (ігрової, навчальної, професійної, творчої тощо), соціальної, рольової поведінки. Тобто створену таким чином класифікацію спеціальних психічних властивостей особистості можна розглядати як систематизовану психограму певної професії або рольової поведінки.

Вважаємо, що використаний В.В. Рибалкою ортогональний підхід надзвичайно влучно характеризує обдарованість як системну якість психіки, що *розвивається впродовж життя* і визначає можливість досягнення людиною високих результатів в одному або декількох видах діяльності. Відтак, пропонована просторова модель обдарованості відображає такі її важливі характеристики як здатність до нескінченного розвитку та досягнення вершин в обраному виді діяльності. Тому можна вести мову про **акмеологічну модель** обдарованості (рис. 1).

¹ Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології [досвід особистісно-центрованої систематизації категоріально-поняттєвого апарату]: навч.-метод. посібник. – К.: НІКА-ЦЕНТР, 2003. – 204 с.

Генетичний вимір

Рис. 1. Акмеологічна модель обдарованості (з урахуванням ортогонального підходу до побудови структури особистості В.В. Рибалки)

У межах професійної обдарованості виділено як окремий вид **педагогічну обдарованість** – якісно своєрідне поєднання педагогічних здібностей особистості, інтелекту, креативності її мислення й діяльності та свідомої наполегливої спрямованості до здійснення функцій педагогічного працівника, які дозволяють їй досягати значних успіхів у творчій професійній діяльності.

Рис. 2. Модель педагогічної обдарованості

Здійснено ретроспективний аналіз ідей вітчизняних педагогів щодо існування та розвитку педагогічної обдарованості (педагогічного таланту). На основі біографічного методу виокремлено ознаки педагогічної обдарованості, які дозволили вдосконалити загальну модель обдарованості й обґрунтувати модель педагогічної обдарованості (рис. 2).

Основу запропонованої нами моделі педагогічно обдарованої особистості складають такі компоненти: *педагогічні здібності*, рівень розвитку яких вище за середній; *педагогічна креативність*, тобто здатність до педагогічної творчості; *педагогічне покликання*, як спрямованість особистості до виконання педагогічної діяльності; *інтелектуальні здібності*, як необхідний чинник, що сприяє засвоєнню та трансформації знань у визначеній науковій сфері. Розроблено основні параметри, які характеризують компоненти педагогічної обдарованості, визначено критерії їх оцінювання, описано рівні розвитку їх у студентів.

1.5. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ

Розроблено концепцію розвитку обдарованості. На основі розуміння особистості як відкритої системи, здатної до саморозвитку і самовдосконалення, людина постає як цілісна єдність природного і суспільного, об'єктивного і суб'єктивного, внутрішнього і духовного начал, в якій усі визначені сторони взаємодії виступають необхідними моментами. Зважаючи на це, і процес формування особистості має відбуватися цілісно.

Системотвірним чинником у дослідженні феномена обдарованості виступає поняття "особистість" як сукупність особистісних якостей, що має ієрархічну побудову. Тому в основу моделі обдарованості покладено концепцію тривимірної, поетапно конкретизованої

психологічної структури особистості (В.В. Рибалка), кожний елемент якої зазнає системного впливу та системно сполучає в собі функції трьох головних типів – соціально-психолого-індивідуального, діяльнісного та вікового (генетичного), які відповідають трьом базовим вимірам особистості.

Природні задатки особистості до виконання певного виду діяльності постають як потенційні можливості особистості, що набувають свого розвитку і реалізуються у дійсність за певних умов. Обдарованість розглядається як вищий рівень розвитку здібностей, який супроводжується високими досягненнями у певній галузі діяльності. Таким чином, здібності й обдарованість є феноменами одного порядку в тому розумінні, що вони переходять від нижчого рівня до вищого на основі розвитку здібностей і підпорядковуються законам розвитку здібностей, тобто мають здатність до постійного розвитку і вдосконалення. Розвиток задатків і здібностей викликає до життя, стимулює розвиток здібностей нового рівня, що дозволяє особистості продовжувати свій розвиток до досконалого рівня. Обдарованість розглядається як системна якість психіки особистості, здатна розвиватися впродовж життя, і яка визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному чи кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Підтримка і розвиток обдарованої особистості є одним із провідних завдань держави. Розвиток обдарованості майбутнього спеціаліста потребує створення у ВНЗ цілісної, самокерованої системи, яка передбачає виявлення та підтримку обдарованої молоді; розвиток та реалізацію її здібностей; стимулювання творчої роботи студентів та викладачів; активізацію навчально-пізнавальної діяльності молоді; формування резерву для вступу у ВНЗ, магістратуру та аспірантуру, підготовку наукових та педагогічних кадрів. Ця система повинна охоплювати заклади освіти різних рівнів акредитації: середня загальноосвітня школа,

педагогічний ліцей, педагогічний коледж, вищий педагогічний заклад освіти, заклади післядипломної педагогічної освіти.

Цьому процесу сприяють побудова цілісної багатофакторної моделі обдарованого майбутнього спеціаліста, а також розробка та впровадження педагогічних технологій навчання, заснованих на стратегіях поглиблення, прискорення, збагачення, проблемності змісту освіти, а також активізації, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Теоретичним підґрунтям для організації процесу навчання обдарованої молоді є модель обдарованості, що характеризується якісно своєрідним поєднанням здібностей, інтелекту, креативності та свідомої наполегливої спрямованості особистості до певного виду діяльності, які дозволяють їй досягати значних успіхів у творчій професійній діяльності.

Організація процесу навчання обдарованих учнів (студентів) передбачає перебудову навчально-пізнавального процесу (цілей, завдань, змісту, форм та методів) і спрямування його на самоактуалізацію особистості учня (студента), вмотивоване оволодіння знаннями, вміннями, навичками, розвиток та саморозвиток особистісних та професійно значущих якостей студентів.

Особлива увага приділяється підготовці вчителя. Процес навчання майбутніх учителів спрямовується на створення у ВНЗ сприятливих умов для повноцінного прояву і розвитку здібностей та обдарувань студентів відповідно до їх схильностей, мети професійного становлення, визначення власної траєкторії професійного зростання та набуття високого рівня професіоналізму. Спеціально організоване навчання на основі розробленої нами моделі обдарованості сприяють формуванню знань, умінь і навичок майбутніх учителів, розвитку їх педагогічних обдарувань, творчого мислення, інтелектуалізації особистості, спонукає до творчої

самостійної пошукової діяльності. Така побудова навчального процесу передбачає досягнення найвищого розвивального ефекту, спрямованого на становлення особистості майбутнього вчителя та реалізацію його творчого потенціалу.

Запропоновано методику розвитку педагогічної обдарованості студентів, зокрема визначено цілі і завдання цієї роботи; обґрунтовано необхідність удосконалення змісту предметів педагогічного циклу з огляду на пропоновані стратегії навчання (збагачення, поглиблення, диференціація, індивідуалізація, проблемність); виділено основні етапи та напрями цілеспрямованої роботи з педагогічно обдарованими студентами впродовж всього терміну їх навчання у ВПНЗ; окреслено перспективні форми, методи і засоби навчання педагогічно обдарованих студентів.

Основною ідеєю пропонованої методики є положення про те, що *реалізуючи свій власний творчий потенціал у процесі навчання у ВНЗ, майбутні вчителі навчаються у подальшому виявляти і розвивати обдарування учнів*. В основу методики покладено особистісно-зорієнтований підхід до навчання й виховання майбутнього вчителя.

Метою пропонованої методики є інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток особистості майбутнього вчителя з урахуванням її індивідуальних особливостей, стану здоров'я, потреб суспільства; виявлення та підтримка педагогічно обдарованої молоді; оптимальна реалізація цілісного розвивального впливу навчання, виховання та освіти на особистість майбутнього вчителя; розвиток та реалізація його творчих здібностей; стимулювання творчої роботи студентів та викладачів; максимальна мобілізація психічних ресурсів особистості, спрямована на інтенсивний саморозвиток, що водночас забезпечуватиме її самореалізацію, творчу спрямованість; активізація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів; формування потенційного резерву для вступу до магістратури та аспірантури, підготовка наукових та педагогічних кадрів.

Мета конкретизується через систему завдань, зокрема необхідно:

1. Скорегувати зміст педагогічної освіти майбутнього вчителя з метою задоволення пізнавальних потреб різного рівня через систему основного й додаткового навчання (інваріантна частина навчальних програм, поглиблення, збагачення, проблемність змісту освіти, навчання за індивідуальним планом, додаткові години, цикли занять розвивального навчання тощо).

2. Забезпечити умови для самореалізації особистості, використовуючи сучасні технології навчання.

3. Скординувати роботу фахівців, викладачів із даної проблеми щодо надання кожному студенту індивідуальних рекомендацій, створення карт просування здібних майбутніх учителів.

Засобом реалізації методики є методичний супровід обдарованої особистості (індивідуальний план роботи студента), де зазначено напрями роботи з обдарованими та здібними майбутніми вчителями впродовж навчального року, згідно з яким проходить їхній розвиток. Пропонована методика спрямована на виявлення здібних та обдарованих студентів; створення умов для реалізації індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів; створення відповідної атмосфери для розвитку індивідуального потенціалу особистості та її пізнавальних здібностей в умовах вільного вибору, можливість адаптації особистості в соціокультурному середовищі.

Індивідуальний супровід уможливає інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток, саморозвиток та самореалізацію кожного студента; сприяє не тільки просуванню студента в одній галузі, але й підсилюванню інтересу до вивчення інших предметів; допомагає розвивати пізнавальну активність, нестандартність мислення, наполегливість, надзвичайну працездатність, активну життєву позицію в соціальному середовищі; виявляє талановиту, обдаровану молодь; дозволяє завчасно виявити конкретні схильності,

уподобання студентів, зумовлені природними здібностями; допомагає майбутньому вчителю знайти себе і своє творче призначення.

Цей процес має планомірний, системний характер і охоплює такі етапи: комплексне діагностування; обробка та узагальнення отриманої інформації; консультування; проектування індивідуально-орієнтованих програм; цілеспрямований вплив на формування відповідних компонентів педагогічної обдарованості; аналітична робота з реалізації даної проблеми.

Результативність запропонованої методики визначається через показники педагогічно обдарованої особистості, здатної до саморозвитку та самореалізації за допомогою комплексу методів, зокрема спостереження, анкетування, опитування, тестування, шкалування, аналізу індивідуальних карт досягнень, лонгitudного дослідження тощо.

Розроблена нами методика навчання педагогічно обдарованих студентів ґрунтується на підходах до розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога, розроблених П.Є. Решетниковим² на основі теоретичних положень Є.О. Клімова (адаптація, компенсація, корекція). Ключовими умовами ефективності методики є такі:

Цілеспрямована організація формуючого освітнього середовища. Основою виступає навчально-професійна діяльність студентів. Майбутні вчителі залучаються до різноманітності відносин, пов'язаних із професійною діяльністю. Цьому сприяє використання таких форм та методів організації навчальної діяльності як ділові та рольові ігри, методи мікрОВикладання та моделювання фрагментів виховних проєктів, навчальні конференції, методичні семінари, лекції-діалоги, різноманітні конкурси (конкурс педагогічних талантів, виставка-ярмарок "Своїми руками", аукціон педагогічних ідей,

² Решетников П.Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: рождение мастера: кн. для преподават. высш. и средн. пед. учеб. заведений. – М.: Владос, 2000. – 304 с.

захист творчих проектів), самотійна робота студентів по написанню рефератів, доповідей, наукових статей, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєння знань, умінь та навичок, педагогічні практики тощо. Тривале залучення майбутніх учителів шляхом моделювання до реальної професійно-педагогічної діяльності сприяє їх адаптації до умов та вимог майбутньої професії, демонструє сильні й слабкі сторони особистості, сприяє реалізації творчого потенціалу.

Пред'явлення вимог до діяльності й відносин студентів. Вимоги, що відповідають рівню якісного викладання й виховання у сучасній школі, зростають поступово, відповідно до рівня розвитку студента. Для цього використовуються психолого-діагностичні методики, які дозволяють виявити домінуючі здібності студентів, на основі яких майбутнім учителям пропонуються ті види роботи, що є для них значущими, цікавими, посильними. Кожного разу рівень цих вимог відповідає зоні найближчого розвитку особистості.

Формування операційно-технологічного фонду. Студентів знайомлять з різними технологічними та виховними системами, досвідом діяльності творчо працюючих педагогів. При цьому переважає питома вага самотійної діяльності у вивченні інноваційних підходів до професійної діяльності. Майбутні вчителі під керівництвом викладачів цілеспрямовано накопичують базу даних про форми, методи, прийоми, засоби роботи з дітьми шляхом ознайомлення з методичними розробками, діагностичними методиками, популярною літературою, вивченням та створенням власних наочних засобів (опорних схем, таблиць, малюнків, роздаткового матеріалу тощо). Під час проведення занять студентам надається можливість вибору тих засобів навчання і тих технологічних систем, методів та форм роботи, які найбільше відповідають їх індивідуальним особливостям. Отже, робота здійснюється у двох напрямках: розширення простору для вибору методичного інструментарію та можливість вибору свого вирішення навчально-

професійних завдань. Такий підхід дозволяє студентам постійно навчатися компенсувати слабкі сторони своєї особистості за рахунок своїх сильних якостей.

Надання своєчасної допомоги та корекція діяльності. Підтримка здійснюється під час реалізації студентами фрагментів професійної діяльності з метою забезпечення успіху і формування відповідних умінь та навичок. Перед проведенням чергового заняття кожному студенту, учаснику ділової гри, обов'язково надається методична допомога з боку викладачів. Кожне проведене заняття обов'язково аналізується самим студентом та іншими учасниками ділової гри, оцінюється як майбутніми вчителями, так і викладачем.

Цілеспрямоване залучення студентів до спілкування та спільної діяльності з творчими педагогами. Під час такого спілкування та знайомства з педагогічною творчістю відбувається свого роду „творче зараження”, виникає натхнення, з'являється величезне бажання творити самому. Так, наприклад, у процесі підготовки до конкурсу „Аукціон педагогічних ідей”, група студентів, ознайомившись із методами роботи педагога-новатора Ш.О. Амонашвілі, не задовольнилися простим переказом його основних ідей. Вони звернулися до вихователів дитячого садка м. Житомира з пропозицією попрацювати з дітьми за методикою Ш.О. Амонашвілі. Адміністрація дитсадка пішла назустріч ініціативі майбутніх учителів, надавши студентам необхідної допомоги. Провівши певну роботу з дітьми, студенти записали одне із занять на відеокамеру, проілюструвавши свої дії відповідними коментарями. Запис було продемонстровано під час конкурсу, що викликало позитивну реакцію аудиторії. Крім того, приклад цієї групи надихнув інших студентів на пошук нових шляхів реалізації своїх задумів та творчого підходу до виконання завдань викладачів.

Розвиток творчого мислення студентів. Особлива увага під час проведення занять приділяється такій організації процесу навчання, яка б постійно

стимулювала майбутніх учителів до фантазування, конструювання, необхідності проявляти ініціативу, вигадувати, винаходити щось нове. Так, при нагородженні кращих студентів, що відзначилися під час проведення „Свята квітів”, виникла пропозиція самостійного виготовлення призів. З цього часу всі запрошення, нагороди, оздоблення приміщення, рекламні реквізити виготовляються виключно руками самих студентів.

Можливість удосконалення існуючих підходів до організації процесів навчання і виховання. Студенти під час занять намагаються віднайти нові форми і методи роботи з дітьми, незвичайні засоби навчання, які б дозволили підвищити результат. Викладачі намагаються ознайомити майбутніх учителів із сучасними концепціями розвитку школи, ідеями педагогів-новаторів, навчають студентів самостійно проектувати та конструювати навчальні заняття, створювати наукові проекти, захищати їх, відстоювати свої думки.

Отже, інноваційні дидактичні пошуки у сфері професійної педагогічної підготовки передбачають різноманітні види діяльності: *навчально-пізнавальну* (визначення пріоритетних цілей, завдань, функцій, оновлення змісту педагогічної освіти), *науково-дослідницьку* (постановка наукової проблеми, висування та перевірка гіпотез, генерація ідей, моделювання та організація експерименту, оцінка результатів), *моделюючу* (прогнозування, предметно-змістовна імітація, імітаційна гра, мікрОВикладання, моделювання контексту майбутньої професійної діяльності), *технологічну* (розробка системи методів, прийомів, засобів досягнення поставлених цілей), *рефлексивну* (інтелектуальна та емоційно-почуттєва рефлексія в гносеологічному та емоційно-особистісному виявах).

Вважаємо за доцільне відбирати комплекс форм і методів навчання, які цілеспрямовано впливають на розвиток основних компонентів педагогічної

обдарованості. Так, пропонуємо застосовувати для розвитку

- *педагогічних здібностей* – участь у підготовці та проведенні лекцій (розробка конспекту, підготовка комп'ютерної презентації, мікровиступи тощо), ділові та рольові ігри, мікрОВикладання фрагментів уроків, моделювання виховних проектів, колективні творчі справи тощо;

- *педагогічної креативності* – творчі конкурси, аукціони педагогічних ідей, індивідуальні завдання творчого характеру, аукціони педагогічних ідей, участь у студентській олімпіаді з педагогіки, колективні творчі справи;

- *інтелектуальних здібностей* – розробка логіко-структурних схем занять, відбір та розв'язування педагогічних задач, аналіз проблемних ситуацій, вивчення та аналіз педагогічної літератури, написання рефератів, наукових статей, проведення наукового студентського дослідження, проведення конкурсів творчих робіт тощо;

- *педагогічної спрямованості* – конкурси педагогічної майстерності, вивчення життєвого шляху та творчості видатних педагогів, знайомство із творчо працюючими вчителями та вивчення їхнього досвіду, виконання творчих завдань під час педагогічної практики у школі тощо.

Визначено **умови** успішного розвитку обдарованості кожного студента у вищому педагогічному навчальному, а саме: *розвиток спадкових даних* – біофізіологічні, анатомо-фізіологічні особливості організму (задатки) – які є передумовою розвитку педагогічних здібностей; *створення розвивального середовища* – стимулюючого оточення, яке відповідає розвитку відповідних здібностей; *організація цілеспрямованого виховного впливу* на розвиток педагогічних здібностей та обдарувань за умови єдності у діяльності викладачів, студентів, керівництва педагогічного закладу освіти, органів студентського самоврядування, позанавчальних

структур; *включення майбутніх учителів до педагогічної діяльності з метою набуття ними певного досвіду її виконання, стимулювання їх активності, що сприятиме дієвому розвитку потенційних можливостей студентів; розвиток емоційно-вольової сфери студентів, що проявляється у наполегливості щодо виконання завдань, у прагненні до змагань, упевненості у своїх силах і здібностях, повазі до інших, емпатійному ставленні до людей, терпимості до особливостей інших людей, схильності до самоаналізу, толерантному ставленні до критики, готовності поділитися речами й ідеями, незалежності у мисленні і поведінці, почутті гумору; формування відповідної системи цінностей, що відображається у розвитку реалістичної "Я"- концепції, внутрішньої мотивації, яка зумовлюється ціннісними змістами індивідуальної свідомості, автономністю, самодостатністю, незалежністю від ситуативних чинників, спрямованістю у майбутнє; уникнення чиннику випадковості шляхом свідомої підготовки викладача до відповідної роботи; розробка психологічного та педагогічного супроводу обдарованої особистості; надання всебічної допомоги у виявленні домінуючих здібностей та розвитку схильностей; створення системи стимулювання творчості студентської молоді.*

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес низки вищих навчальних закладів України, а також у діяльність Всеукраїнської молодіжної громадської організації "Союз обдарованої молоді". Зокрема, автор взяла участь у підготовці видань "Обдарована молодь України: оцінка сучасного стану та поширення перспективного досвіду роботи з обдарованою молоддю в регіонах України" та "Біла книга молодіжної політики: підтримка обдарованої молоді", що надруковані з ініціативи "Союзу обдарованої молоді", в яких відзначається й досвід ЖДУ у роботі з обдарованою молоддю.

Крім того, представимо загальні положення про роботу з обдарованою студентською молоддю у Житомирському

державному університеті імені Івана Франка; організовано та узагальнено роботу науково-методичного Центру роботи з обдарованою студентською молоддю у ЖДУ; розроблено методiku організації і проведення Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки та підготовлено відповідні методичні рекомендації ("Методика організації та проведення Всеукраїнської олімпіади з педагогіки: Вид. 3-є. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 100 с. (у співавторстві); удосконалено зміст педагогічної освіти обдарованих студентів; розроблено та апробовано методiku розвитку педагогічної обдарованості майбутнього вчителя; створено нове покоління навчально-методичної літератури щодо роботи з обдарованими студентами у вищих педагогічних закладах освіти ("Загальна педагогіка. Робочий зошит: Практикум. – Житомир, 2004. – 120 с.; "Історія педагогіки. Робочий зошит: Посібник-практикум. – Вид. 2-ге, допов. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – 120 с.; "Методика викладання педагогіки: Навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2008. – 492 с.), розроблено спеціальні курси для студентів вищих педагогічних закладів освіти "Підготовка майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями", "Особливості роботи соціального педагога з обдарованими учнями", які успішно використовуються як у процесі підготовки майбутніх учителів, так і під час перепідготовки вчителя у системі післядипломної педагогічної освіти.

Обґрунтовано необхідність створення загальноуніверситетського структурного відділу з метою координації діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу щодо навчання і виховання обдарованих студентів. Науково-методичний Центр роботи з обдарованою студентською молоддю ЖДУ працює з 2003 року за такими напрямками: вивчення мотивації навчальної діяльності студентів, їх цільових установок та ціннісних орієнтацій; поетапне діагностування рівня розвитку загальних та професійно-

педагогічних здібностей та якостей майбутнього вчителя; організація науково-дослідницької роботи студентів; підготовка майбутніх учителів до професійно-педагогічної творчості; розвиток художньо-естетичної творчості студентів; розвиток фізичних здібностей та збереження здоров'я майбутніх учителів; довузівська підготовка педагогічно обдарованих школярів.

У 2008 році Житомирський державний університет отримав **Міжнародний сертифікат** від Всесвітньої Ради для Обдарованих і Талановитих дітей за високий рівень організації роботи з обдарованою студентською молоддю.

Проект діяльності Центру було подано на конкурс у межах X ювілейної виставки "Сучасна освіта в Україні – 2007" у номінації "Упровадження нових форм організації навчально-виховного процесу" – "Система роботи з обдарованою молоддю". Разом з іншими проектами він отримав схвалення (Золота медаль у даній номінації).

У 2011 році підписано угоду про співпрацю із **Інститутом обдарованої дитини НАПН України** (відділ підтримки обдарованості та міжнародної співпраці – керівник Н.І. Поліхун): беремо участь в конференціях, проводимо спільні заходи, обмінюємося досвідом тощо.

А зараз розроблено комп'ютерну програму "Банк даних "Обдарованість" (С. Постова) і розпочато створення банку даних обдарованих учнів та їх учителів навчальних закладів, що входять до навчально-науково-виробничого комплексу "Полісся" і який поетапно оновлюється.

Результатом популяризації, апробації та впровадження результатів дослідження стало започаткування діяльності **наукової школи** "Педагогічні аспекти обдарованості" (керівник: Антонова Олена Євгеніївна, доктор педагогічних наук, професор), яка об'єднує науковців, докторантів, аспірантів, вчителів, студентів.

Основний науковий проект школи: теоретичні та методичні засади створення науково-педагогічного

супроводу обдарованої особистості, в межах якого досліджуються проблеми сутності й природи обдарованості, можливостей розвитку здібностей та обдарувань молоді у різних сферах діяльності, навчання і виховання обдарованої молоді, зокрема студентської (теоретико-методологічні засади, історія питання, порівняльний аналіз, розробка технологій навчання тощо); розробки психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості; підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями на основі застосування сучасних педагогічних технологій; створення і діяльність науково-методичного центру роботи з обдарованою студентською молоддю (програма, концепція, технології навчання)

Актуальна проблематика роботи школи:

- історико-педагогічні передумови становлення проблеми обдарованості;
 - сутність та природа обдарованості;
 - особливості проявів різних видів обдарованості (інтелектуальної, академічної, лінгвістичної, наукової, професійної, зокрема педагогічної та медичної);
 - можливості розвитку обдарованості дітей та молоді;
 - вікові особливості розвитку здібностей та обдарованості;
 - підготовка майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями;
 - підготовка вчителя в умовах післядипломної освіти (формальної, неформальної, інформальної) до розвитку різних видів обдарованості учнів;
 - інноваційні технології навчання і виховання обдарованої молоді та підготовка вчителя до їх застосування;
 - формування професійної компетентності майбутнього фахівця;
 - підготовка майбутнього фахівця до екологічної освіти молоді;

- підготовка майбутнього вчителя до формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді;

- теоретико-методичні засади підготовки вчителів в умовах неперервної освіти.

Напрями досліджень:

З проблеми обдарованості та креативності захищено низку дисертаційних досліджень, зокрема:

- О.Є. Антонова – докторська дисертація на тему "Теоретичні та методичні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах";

- Ю.М. Клименюк – кандидатська дисертація на тему "Підготовка майбутнього учителя початкової школи до навчання інтелектуально обдарованих учнів";

- О.В. Ващук – "Формування готовності вчителя природничих дисциплін до розвитку академічної обдарованості старшокласників на засадах інтегративного підходу".

У межах розробки цієї проблеми працюють докторанти

- Р.К. Мельниченко – "Теоретичні і методичні засади професійної підготовки вчителів біології до профільного навчання учнів";

- Н.М. Мирончук – "Теоретичні і методичні основи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності";

- В.В. Павленко – "Теорія і практика розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі" та аспіранти:

- С.І. Шевчук – "Підготовка вчителя біології до роботи з інтелектуально обдарованими старшокласниками у позашкільних закладах освіти екологічного профілю";

- Д.О. Ліфференко – "Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до розвитку інтелектуальної обдарованості старшокласників у позанавчальній діяльності";

- О.П. Стадник – "Підготовка вчителя біології до розвитку дослідницьких здібностей старшокласників у позашкільних закладах екологічного профілю";

- О.В. Солодовник – "Педагогічні умови розвитку професійної обдарованості студентів медичних коледжів у процесі фахової підготовки";
- С.А. Постова – "Підготовка учителів інформатики до розвитку творчого мислення старшокласників у позанавчальній діяльності";
- М. Медведєва – "Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до творчої реалізації засобами образотворчого мистецтва";
- Н.П. Щербакова – "Професійно-творчий розвиток особистості педагога-дослідника в умовах діяльності науково-педагогічної школи".

Результати діяльності школи:

- теоретично обґрунтовано модель обдарованості (з урахуванням ортогонального підходу до побудови структури особистості В. Рибалка);
- розроблено концепцію роботи з обдарованою студентською молоддю;
- розроблено, запроваджено та апробовано технології:
 - ✓ розвитку педагогічної обдарованості майбутнього вчителя;
 - ✓ організації та проведення Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки;
- запроваджено у навчальний процес спецкурси, спрямовані на підготовку вчителя до роботи з обдарованими дітьми;
- налагоджено видання наукової, методичної, популярної літератури з проблеми обдарованості;
- запроваджено видання збірників наукових праць студентів та аспірантів;
- проведено ряд науково-практичних конференцій з проблеми обдарованості;
- введено у дію Науково-методичний центр роботи з обдарованою студентською молоддю.

Відбувається популяризація здобутків обдарованої молоді, поширення досвіду роботи педагогічних та науково-педагогічних працівників. Активно

співпрацюємо із Житомирським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, Житомирською територіальною філією Малої академії наук, відділами освіти Коростенського, Новоград-Волинського, Володарсько-Волинського, Радомишльського районів Житомирської області. Постійно відбуваються зустрічі з педагогічними працівниками цих районів з проблем навчання і виховання обдарованих учнів, організації науково-дослідної роботи учнів учасників МАН, вчителів-дослідників тощо.

Проведено низку **науково-практичних конференцій** з проблеми обдарованості:

міжнародна науково-практична конференція: "Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах" (22-23 травня 2014 р.);

всеукраїнські науково-практичні конференції (разом із відділом підтримки обдарованості та міжнародної співпраці Інституту обдарованої дитини НАПН України):

"Розвиток дослідницьких здібностей обдарованих дітей та молоді" (11-12 травня 2011 року);

"Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти: ретроспектива і перспектива" (21 листопада 2013 р.);

всеукраїнський круглий стіл "Світоглядні та методологічні принципи креативності в освітній системі сьогодення" (14 лютого 2012 року). Результатом круглого столу стала монографія "Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі".

БІБЛІОГРАФІЯ

Монографії

1. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: Монографія. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 208 с.

2. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: Монографія. Вид. 2-ге, доп. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2004. – 270 с.

3. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. – Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. – 456 с.”

4. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2007. – 472 с.

5. Педагогічна обдарованість як основа розвитку професійної майстерності вчителя // Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: Монографія / За ред. М.М. Солдатенка, О.М. Семенов. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. – 284 с. (авторські – С. 56-77).

6. Концептуальні освітньо-інноваційні дискурси навчання обдарованих студентів в умовах масовізації вищої школи // Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: Монографія / За ред. П.Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 227-238.

7. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи : Монографія / О.Є. Антонова, Ю.М. Клименюк. – Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2011. – 263 с.

8. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки // Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. – С. 14-41.

9. Теоретические подходы к построению структуры одаренности // Методы обучения и развития детей с признаками одарённости: монография / Е.Е. Антонова, Н.В. Шигапова, А.И. Кулик, И.В. Комаров [и др.] ; под общ. ред. Н.В. Лалетина ; Сиб. федер. ун-т ; Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева [и др.]. – Красноярск: Центр информации, 2012. – 252 с. (с. 168-183).

10. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини як реалізація особистісно орієнтованого підходу // Професійно-педагогічна освіта: особистісно-орієнтований підхід : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2012. – С. 316-345.

11. Теоретичні та практичні умови створення науково-педагогічного супроводу обдарованої особистості в Україні // Społeczeństwo i Edukacja Międzynarodowe Studia Humanistyczne Nr 2/2012, Legnica 2012. – С. 386-399.

12. Методологические подходы к изучению проблемы одаренности // Духовно-нравственные основы воспитания культурной элиты общества : коллективная монография / под.

ред. А.В. Роговой. – Чита: Забайкальский гос. ун-т, 2013. – С. 172-218.

13. Застосування системного підходу у побудові моделі обдарованості // Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 68-91.

Навчально-методичні посібники

14. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 3-тє, доповнене і перероблене / За заг. Ред. О.А. Дубасенюк. – Київ, 2004. – 483 с. (авторські – С. 11-47, 213-233, 313 – 344).

15. Педагогічна практика: Навчально-методичний посібник. – Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. – 126 с. (Іванченко А.В., Дубасенюк О.А., Сбруєва А.А.).

16. Історія педагогіки. Робочий зошит: Посібник-практикум. – Вид. 2-ге, допов. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – 120 с.

17. Загальна педагогіка. Робочий зошит: Посібник-практикум: Вид. 2-ге. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 96 с.

18. Методика викладання педагогіки: Навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2008. – 492 с. (Дубасенюк О.А.)

19. Методика викладання педагогіки: курс лекцій. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 327 с.

20. Методологія наукової діяльності: Навчальний посібник: Вид. 3-тє, перероб. / Д.В. Чернілевський, О.Є. Антонова, Л.В. Барановська та ін. / За ред. проф. Д.В. Чернілевського. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2012. – 364 с. (авторські – С. 89-99).

Науково-популярні видання

21. Обдарована молодь України: оцінка сучасного стану та поширення перспективного досвіду роботи з обдарованою молоддю в регіонах України / Терепищій С.О., Антонова О.Є., Науменко Р.А. та ін. – К.: ВМГО "Союз обдарованої молоді", 2008. – 156 с. (авт. 2,0 д.а.).

22. Біла книга молодіжної політики: підтримка обдарованої молоді / За ред. С.О. Терепищого. – К.: Державний інформаційно-ресурсний центр, 2008. – 132 с. (Науменко Р.А., Пінчук Н.І. та ін.).

23. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Житомирська область / Ред рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) [та ін.]; Редкол. тому: П.Ю. Саух (гол.) [та ін.]. – К.: Знання України, 2009. – 491 с.

24. Серця, віддані педагогіці (кафедрі педагогіки Житомирського державного педагогічного університету – 80) :

історичний нарис / За заг. ред. О.Є. Антонової. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 118 с.

Наукові статті

25. Технологический подход к организации работы с педагогически одарённой молодёжью на примере Всеукраинской студенческой олимпиады по педагогике // Акмеология 2004 / Кузьмина Н.В., Зимичев А.М. составление и редакция. – СПб, Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 2004. – С.35-43.

26. Підходи провідних діячів Нового часу до розуміння обдарованості та проблеми виховання обдарованих дітей // Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: Ч. 2 / Гол. ред. Мартинюк М.Т. – К.: Міленіум, 2006. – С.13-19.

27. Обдарованість: сутність, структура, перспективи розвитку // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології обдарованості: зб. наук. пр. / за ред. С.Д. Максименко та Р.О. Семенової. – Т. 6. – Вип. 3. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 48-51.

28. Педагогическая креативность как ведущий компонент структуры педагогической одарённости // Педагогическое образование и наука: научно-методический журнал. – № 12. – М.: Международная академия наук педагогического образования, 2008. – С. 92-98.

29. Центр работы с одаренной студенческой молодежью как воспитательное средство разностороннего развития будущего специалиста // Воспитательная работа в вузе: состояние, проблемы, перспективы развития: материалы международной научной конференции 2-3 апреля 2009 г. – М.: МАНПО, 2009. – С. 172-181.

30. Технологія розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів // Paradigmaty oswiatowe I edukacja nauczycieli // Pod redakcja W. Kremienia, T. Lewowickiego, S. Sysojewej. – Warszawa – Krakow : Wyzsza Szkola Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, 2010. – С. 196-203.

31. Теоретические подходы к построению структуры одаренности // Вектор науки Тольяттинского Государственного Университета: Серия: Педагогика, психология. – № 2 (2). – 2010. – С. 13-16.

32. Концепция обучения одарённых студентов в высших педагогических учебных заведениях // Вектор науки Тольяттинского Государственного Университета: Серия: Педагогика, психология. – № 3 (3). – 2010. – 20-23.

33. Проблема развития способностей и одарённости в педагогической теории Я.А. Коменского // Вектор науки Тольяттинского Государственного Университета: Серия: Педагогика, психология. – № 1 (4). – 2011. – С. 17-20.

34. Теоретические подходы к построению структуры одаренности // Одарённый ребёнок : научно-практический журнал. – № 2. – 2011. – М., 2011. – С. 47-55.

35.Інтелектуальні здібності у структурі обдарованості особистості // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика: зб. наук. пр. – Випуск 5 // І.С. Волощук (головний редактор) та інші. – К.: Інформаційні системи, 2011. – С. 137-144.

36.Методологические подходы к изучению проблемы одаренности // Гуманитарные науки как ресурс развития человеческого потенциала в условиях динамично меняющегося мира: сб. ста. по мат-м межд. научн.-практ. конф. 2-3 ноября 2011 года/ Забайк. гос. гум.-пед. унив-т. – Чита, 2012. Ч. 2. – 337с. – С. 36-45.

37.Психолого-педагогическое сопровождение одарённого ребёнка как реализация личностно ориентированного подхода // Одарённый ребёнок : научно-практический журнал. – № 3. – 2013. – М., 2013. – С. 126-139.

38.Особливості прояву обдарованості у дорослої людини // Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: збірник матеріалів Форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні (м. Київ, 4-6 листопада 2014 р.) [колектив авторів]. – К., Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015. – С. 44-51.

39.Становлення й розвиток університетів Центрально-Східної Європи як культурно-освітніх та наукових осередків // Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка // За заг. ред. Ломаковича А.М., Бенери В.Є. – Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2015. – Вип. 5. – С. 3-10.

40.Вплив полікультурного середовища на розвиток обдарованості майбутніх педагогів // Проблеми освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 82. – Вінниця-Київ, 2015. – С. 27- 32.

41. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема // Сучасні технології в освіті. Ч. 1. Сучасні технології навчання : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Філімонова Т.В., Тарнавська С. В., Орищенко І. О. та ін. ; наук. консультант Антонова О. Є. ; наук. ред. Березівська А. Д.]. – Київ, 2015. – С. 8-15.